

UBMK'24

**Bildiriler Kitabı
Proceedings**

Editor Eşref ADALI

**9. Uluslararası Bilgisayar Bilimleri ve
Mühendisliği Konferansı**

**9th International Conference on
Computer Science and Engineering**

26-27-28 Ekim (October) 2024 Antalya - Türkiye

9. Uluslararası Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği Konferansı (UBMK'2024)

9th International Conference on Computer Science and Engineering

26-28 Ekim 2024 Akdeniz Üniversitesi Antalya Türkiye
26-28 October 2024 Akdeniz University Antalya Türkiye

Telif Hakkı

Bu elektronik kitabın içinde yer alan tüm bildirilerin telif hakları IEEE'ye devredilmiştir. Bu kitabın tamamı veya herhangi bir kısmı yayımcının izni olmaksızın yayımlanamaz, basılı veya elektronik biçimde çoğaltılamaz. Tersî davranışta bulunanlara ABD Telif Hakkı Yasalarına göre ceza uygulanır.

Copyright and Reprint Permission

Abstracting is permitted with credit to the source. Libraries are permitted to photocopy beyond the limit of U.S. Copyright law for private use of patrons those articles in this volume that carry a code at the bottom of the first page, provided the per-copy fee indicated in the code is paid through Copyright Clearance Center, 222 Rosewood Drive, Danvers, MA 01923. For reprint or republication permission, email to IEEE Copyright Manager at pubs-permission@ieee.org

All right reserved. Copyright C 2024

IEEE Catalog Number : CFP24L97-CDR

ISBN : 979-8-3503-6587-0

Additional copies may be ordered from:
Curran Associates, Inc
57 Morehouse Lane Red Hook, NY 12571 USA
Phone: (845) 758 0400
Fax: (845) 758 2633
E-mail: curran@proceeding.com

	ID	Title	Authors	Pages
NLP	1850	HTV-News: A New Dataset with High Novelty Rate for Turkish Text Summarization	Nihal Zuhal Kayalı Sevinç İlhan Omurca	1 - 6
	1853	Sentiment Analysis of Social Network Comments in Uzbek Language	Saboxat Allanazarova	7 - 10
	1861	An Online Platform for Uzbek-Russian and Russian-Uzbek Parallel Corpora	Nigmatova Lolakhon Khamidovna Saidova Mokhira Rasulevna Djuraeva Zulkhumor Radzhabovna Sharipov Sokhib Salimovich Avezov Sukhrob Sobirovich	11 - 16
	1863	Yapım Ekleri ile Özbekçe Sözcük Türetme Deriving Uzbek Words with Derivational Suffixes	Eşref Adalı Khamroeva Shahlo Mirdjonovna	17 - 21
	1864	Database of Grammatical Form and Meaning Correspondence for Uzbek-English Translation Software	Jamoliddinova Odina Rasulovna Muhammedova Saodat Xudoyberdiyevna Khamroeva Shahlo Mirdjanovna Ergasheva Guli Ismoil Qizi Qodirova Madinabonu Murodjon qizi Kholova Muyassar	22 - 26
	1868	Words Speak Louder Than Actions: Decoding Emotions Through NLP	Melda Paksoy Gokhan Bakal	27 - 31
	1872	Özbek Dilinin Pankronik Derleminin Oluşturulması (Kutadgu bilig’ Nüshalarına Göre)	Xamroyeva Şahlo Mircanovna Avezova Nigora Safarovna Toştemirova Sitara Bahodir kızı Qodirova Fazilat Şukurovna Atanazarova Shoxida Baxramovna	32 - 37
	1873	Preserving Semantic Integrity in Paraphrasing Texts: Rule-Based Paraphrasing	Zarnigor M. Khayatova Jurakuziyev Nodirbek Kholova Muyassar	38 - 42
	1975	NLLB-Based Uzbek NMT: Leveraging Multisource Data	Nilufar Abdurakhmonova Adkham Zokhirov Mohirdev Mukhammadali Salokhiddinov Anvar Narzullayev Ayrat Gatiatullin	43 - 47
	1976	The Problem of the Archaic Words’ Semantic Description in the Alisher Navoi Authorship Corpus	Shuhrat Sirojiddinov Manzura Abjalova Sulton Normamatov Nargiza Gulomova	48 - 53
	1979	Multi-Label Emotion Classification with Fine-Tuned BERT and Contrastive Learning	Ammara Naseem Khan Mehmet Nafiz Aydın	54 - 59
	1885	Algorithm for Aligning Paragraphs and Sentences in Aligner Tool	Elov Botir Boltayevich Khamroeva Shahlo Mirdjonovna Dauletov Adilbek Yusupbayevich Matyakubova Noila Shakirjanovna	60 - 63
	1888	Semantic and Grammatical Issues in Translating Idioms with Automatic Translation Systems	Manzura Abjalova Sarvinoz Sharipova	64 - 69
	1889	Improving Methodology for Selecting Fiction Works for Grades 5-9	Khabibulla Madatov Sapura Sattarova	70 - 73
	1897	Innovating SQL Automation: Evaluating Open-Source Large Language Models with a Dual-Stage Approach for Corporate Data Solutions	Erhan Arslan Eugen Harinda	74 - 79
	1898	Development of a Method for Automatic Extraction of Ontology Entity Names from Natural Language Texts	Sadirmekova Zhanna Elmira Daiyrbayeva Karbozova Indira Bekbolatov Samat	80 - 85
	1899	UZBEKCORPORA.UZ: Creation of Author Corpora on the Platform	Karshiev Abduvali Berkinovich Karimov Suyun Amirovich Tursunov Mukhammadsolikh Sadin ugli Kudratov Iskandar Makhmidov Shirinboy B otirovich	86 - 90
	1901	A Technique for Automatic Extraction of Basis Words: a Case Study on “Uzbek Primary School Corpus”	Khabibulla Madatov	91 - 94

		Shukurla Bekchanov Surayyo Khajibaeva	
1908	Özbek Dili Metinlerindeki Eşgönderge Çözümlemesi Algoritması Algorithm of Coreference Resolution in Uzbek Texts	Elov Botir Boltayevich Abdisalomova Şahlo Abdimurod kızı Karimova Xurriyat Şaripovna	95 - 100
1909	The Process of Lemmatization and Stemming in the Automatic Morphological Analysis of Uzbek Texts	Manzura Abjalova Eşref Adalı Munojot Adilova	101 - 106
1913	Turkish Question - Answer Dataset Evaluated with Deep Learning	Kadir Tutar Olçay Taner Yıldız	107 - 111
1914	Exploring the Semantic Complexity of Adjective-noun Collocations Between Uzbek and English for Improved Machine Translation	Nilufar Abdurakhmonova Nargiza Shamieva Eşref Adalı	112 - 115
1915	Linguistic Support and Algorithm of Phrase Alignment in Aligner Tool	Xoshimovna Shohida Shahabitdinova Matyakubova Noila Shakirjanovna	116 - 120
1946	Evaluating the Performance of PEFT and LoRA Approaches in Transformer-based Architecture for Handwritten Character Recognition	Pinar Savci Bihter Das Resul Das	121 - 126
1947	Evaluating the Performance of Turkish Automatic Speech Recognition Using the Generative AI-based Whisper Model	Tunahan Gokcimen Bihter Das Resul Das	127 - 131
1961	Özbek Dilinde Kelimelerin Kök ve Köklerini Ayırma Algoritmaları Algorithms for Parsing Roots and Stems of Words in Uzbek Language	Elov Botir Boltayevich Xusainova Zilola Yuldashevna Umirova Svetlana Mamurjonovna Normamatov Sultonbek A.Şahlo Abdimurod kızı Mahmadiev Shavkatjon	132 - 136
1970	Özbekçe Deyimlerin Dilsel Modellemesinin DDİ Açısından Önemi The Importance of Linguistic Modeling of Uzbek Idioms in NLP	Gülyamova Shahnoza Kahramonovna Nurboyeva Maftuna Vahobcon kızı	137 - 140
1981	IT Service Desk Ticket Classification via Large Language Models	Ezgi Paket Göksu Şenerkek Fatma Betül Akyol Furkan Salman	141 - 146
1998	Enhancing the Quality of Clustering Job Skills Through the Fine-tuning of the Sentence Transformer Model	V. S. Ramazanova A. S. Yerimbetova M. A. Sambetbaeva Zh. B. Sadirmekova S. K. Serikbayeva	147 - 152
2004	Named Entity Recognition from Kazakh Speech	Bauyrzhan Kairatuly Madina Mansurova	153 -156
2005	Sentiment Analysis of Reviews for E-Commerce Applications	Elif Hanife Aydoğan Feyza Yıldırım Okay	157 - 162
2011	LLM and RAG-Based Question Answering Assistant for Enterprise Knowledge Management	Gürkan Şahin Karya Varol Burcu Kuleli Pak	163 - 168
2018	Named Entities Recognition in Kazakh Text by SpaCy NER Models	Nurzhan Mukazhanov Aigerim Yerimbetova Mussa Turdalyuly Bakzhan Sakenov	169 - 174
2022	Efficient Unsupervised Domain Adaptation with	M. Rawhani D. Karaboğa U. Nalbantoğlu A. Baştürk B. Akay	175 - 180
2032	Aligning Sentences for Kazakh-Turkish Parallel Corpora	Diana Rakhimova Eşref Adalı Aidana Karibayeva	181 - 186
2048	Automated-Computer Based Assessment of Free-Text Exam Answers By Transformers	Burak Keskin Melih Günay	187 - 192

2073	Knowledge-Augmented Large Language Model	Başak Buluz Kömeçoğlu Burcu Yılmaz	193 - 198
2092	LLMs for Document-level Text Simplification in Turkish Foreign Language Learning	Fatih Bektaş Kutay Arda Dinç Gülşen Eryiğit	199 - 203
2105	Mining Software Requirements From Turkish Texts:Techniques and Challenges	Serhat Uzunbayır Senem Kumova Metin	204 - 209
2108	Using LLMs for Annotation and ML Methods for Comparative Analysis of Large-Scale Turkish Sentiment Datasets	Ercan Ezin Rukiye Savran Kiziltepe Murat Karakus	210 - 215
2122	Sentiment Analysis for Hotel Reviews in Turkish by using LLMs	Ata Onur Özdemir Efe Batur Giritli Yekta Said Can	216 - 220
2123	Semantic Knowledge Base for the Emotional Coloring Analysis of Kazakh Texts	Banu Yergesh Dinara Kabdylova Tilekbergen Mukhamet	221 - 224
2140	Adaptive Batch Budget for LLM Inference	Cağrı Yeşil Berhan Turku Ay Funda Ay Ak Öykü Berfin Mercan Oğuzhan Nefesoğlu	225 - 229
2154	Open Data Processing for Analysis of Behavior of Users in Digital Environment	Nikolai Prokopyev Pavel Ustin Fail Gafarov	230 - 232
2164	Evaluating Turkish BERT-based Language Models for Effective Customer Feedback Interpretation in CRM	Can İşcan Muhammet Furkan Özara Ahmet Erkan Çelik Akhan Akbulut	233 - 238
2175	Does Prompt Engineering Help Turkish Named Entity Recognition?	Arda Serdar Pektezol Ahmet Batuhan Ulugergerli Volkan Öztoklu Seniz Demir	239 - 243
2188	Araneum Uzbekicum: A Gigaword Web-Crawled Uzbek Corpus	Vladimi-r Benko Radovan Garabik Shahlo Khamroyeva	244 - 2149
2189	Automatic Topic Detection in Large Text Data in Uzbek using Clustering Methods	Umirova Svetlana Kholmuhamedov Bakhtiyor Karimov Suyun Narzieva Mamura	250 - 255
2193	Machine Learning-Based Synonymous Word	Diana Rakhimova Madina Mansurova Nurakhmet Matanov Amira Yerik	256 - 260
2194	Enhancing Text-to-SQL Conversion in Turkish: An Analysis of LLMs with Schema Context	Ferhat D emirkıran Ali Kemal Coşkun Yavuz Kömeçoğlu Başak Buluz Kömeçoğlu Ramazan Güven	261 - 265
2203	Linguistic Knowledge Graph "Turklang" as Universal Model for Linguistic Resources and Tools in Turkic Languages	Ayrat Gatiatullin Nikolai Prokopyev Lenara Kubedinova Nilufar Abdurakhmonova Rustam Burnashev	266 - 270
2216	Requirements for the Development of a Website Builder with Adaptive Design	Gulmira Bekmanova Banu Yergesh Assel Omarbekova Laura Orynbay Aiganym Bessembayeva Dinara Kabdylova Altanbek Zulkhazhav Beibarys Sultan	271 - 276
AI 1870	A Modified Marine Predators Algorithm for Numerical Function Optimization	Resul Özdemir Murat Taşyürek	277 - 281

		Veysel Aslantaş	
1884	Document Classification and Key Information Extraction Using Multimodal Transformers	Mehmet Selman Baysan	282 - 287
		Furkan Kızılay Ayşe İrem Özmen Gökhan İnce	
1926	Employee Turnover Prediction on Synthetic and Real Datasets	Azhar Murzaeva Volkan İllik Kadir Yunus Koc	288 - 292
1937	Data Augmentation in Remote Sensing Image Change Captioning	Orkhan Karimli İlyas Mustafazade Ali Can Karaca Fatih Amasyalı	293 - 298
1968	Comparative Evaluation of Word2Vec and Node2Vec for Frequently Bought Together Recommendations in E-commerce	Mustafa Keskin Enis Teper Alya Kurt	299 - 303
1971	Disrupting the Retrieval Phase in RAG-Based LLM Chatbots through Input Manipulation	Felix Pitterling Georgii Koshelev Oliver Haddad Rodrigo Teran	304 - 308
1976	Mutation Testing Reinvented: How Artificial Intelligence Complements Classic Methods	Serhat Uzunbayir Kaan Kurtel	309 - 314
1997	Prompting Large Language Models for Aerial Navigation	Emirhan Balcı Mehmet Sarıgül Barış Ata	315 - 320
2006	Açıklanabilir Yapay Zeka Üzerine Bir İnceleme A Review of Explainable Artificial Intelligence	Samed Al Şeref Sağıroğlu	321 - 326
2020	Investigating the Effects of Pre-trained Deep Learning Models and Fusion Techniques on Fruit Segmentation Performance	Esmâ İbiş Aybars Uğur	327 - 332
2034	Beyin Tümörü Ameliyatlarında Beyin Kayması Probleminin Telifisi: Bilgisayar Destekli Yöntemler Üzerine Bir Derleme Compensating for the Brain Shift Problem in Brain Tumor Surgeries: A Review of Computer-Assisted Methods	Ayşe Gül Eker Meltem Kurt Pehlivanoğlu Nur Banu Albayrak Nevcihan Duru Tolga Turan Dünder	333 - 338
2039	AI-Enhanced Endometrial Cancer Diagnosis System	Raziye Aslıhan Kürkcü Işın Yeşim Yeşilkaya Baylan Erkut Attar Burcu Selçuk Tacha Serif	339 - 343
2040	El Titreme Sinyalinden Transformer Temelli Parkinson Hastalığı Sınıflandırması Transformer Based Parkinson's Disease Classification from Hand Tremor Signal	Murat Atçeken Lütfü Hanoğlu Mehmet Ersin Bitirgen Bahadır K. Güntürk İbrahim Özşeker	344 - 347
2042	Üretken Yapay Zeka Fırsatlar ve Tehditler: Bibliyometrik Analiz Generative Artificial Intelligence Opportunities and Threats: Bibliometric Analysis	Betül Ersöz Şeref Sağıroğlu Halil İbrahim Bülbül	348 - 353
2053	Users Acceptance of Generative Artificial Intelligence Based on ChatBot Use	Ayşe Yeşim Mutlu	354 - 359
2054	MMBAtn: Max-Mean and Bit-wise Attention for CTR Prediction	Hasan Saribas Cagri Yesil Serdarcan Dilbaz Halit Orenbas	360 - 365
2065	Türkçe Otomatik Konuşma Tanıma Sistemleri İçin Sentetik Veri Üretme Yöntemi Synthetic Data Generation Method for Turkish Automatic Speech Recognition Systems	Hilal Tekgöz Harun Uz Muhammed Murat Özbek Tolga Büyüktanır	366 - 370
2066	A Federated Learning Framework for Classifying the Images in Ultrasonic Nondestructive Testing	Abdulkadir Gulsen Hilal Hacilar	371 - 375

		Burak Kolukisa Burcu Bakir-Gungor	
2071	AI Assisted Customer Review Sentiment Analysis and Department Classification Tool	Burcu Seçuk Berat Ilgaz Dursun Tacha Serif	376 - 381
2075	Histopatolojik Görüntülerde Doğru Mitoz Tespiti için Geliştirilmiş Renk Normalleştirme Yöntemi Enhanced Stain Normalization Method for Accurate Mitosis Detection in Histopathological Images	Refik Samet Nooshin Nemati Emrah Hançer Serpil Sak Bilge Ayça Kırmızı	382 - 387
2110	ATGRUVAE: Reducing Noise and Improving Forecasting Performance in Stock Data	Hüseyin Akkas Burak Kolukisa Burcu Bakir-Gungor	388 - 392
2113	Evaluating the Impact of Sentiment Analysis on Deep Reinforcement Learning-Based Trading Strategies	Mustafa Etcil Burak Kolukisa Burcu Bakir-Gungor	393 - 398
2118	PsychSynth: Advancing Mental Health AI Through Synthetic Data Generation and Curriculum Training	Vedanta S P Madhav Rao	399 - 404
2121	Covid-19 Bilgisayarlı Tomografi Görüntülerinin Segmentasyonu için Topluluk Öğrenmesiyle Birleştirilmiş U-Net Modeli U-Net Model Combined with Ensemble Learning for Segmentation of Covid-19 Computed Tomography Images	Furkan Atlan İhsan Pençe	405 - 410
2129	Turkish Sign Language Video Generation from Pose Sequences Using a Conditional GAN Model	Feyza Özkan Hatice Kübra Tekin Hacer Yalim Keles	411 - 416
2131	Statistical Attention Layer for Neural Network Training	Ergun Biçici Hasan Saribaş	417 - 420
2134	Dudak Şekillerinden Kişilik Analizi: Marifetname ve Açıklanabilir Yapay Zeka Yaklaşımı Personality analysis from lip shapes: Marifetnâme and explainable artificial intelligence approach	Semra Çelebi İbrahim Türkoğlu	421 - 426
2148	Breast Cancer Detection Using Deep Learning Models	Erkan Akkaş Mustafa Yapar Şeref Sağıroğlu Ali Öter Betül Ersöz	427 - 430
2191	CGAN Mimarisi ile Kısıtlı Veri Ortamında Kestirimci Bakım Performansının İyileştirilmesi Improving Predictive Maintenance Performance in Limited Data Environment with CGAN	Mehmet Musa Özcan Uğurhan Kutbay	433 - 438
2207	Integrating the Focusing Neuron Model with N-BEATS and N-HITS	Şuayb Talha Özçelik Faik Boray Tek	439 - 442
2217	Advanced Convolutional Neural Networks for Plastic Classification in Recycling Systems	Nazym Alimbekova Ainur Zhumadillayeva Sunggat Aiymbay	443 - 447
ML	1846 Semi-Supervised Learning for Sensor-Based Flash Point Prediction in Oil Industry	Mert Sülük Şule Gündüz Öğüdücü	448 - 452
	1847 Robust Stacked Ensemble Model for Lung Cancer Diagnosis	Ayhan Akbas Gonca Buyrukoglu Selim Buyrukoglu	453 - 457
	1856 Kod Kusurlarının Tespitinde Makine Öğrenmesi Tekniklerinin Başarım Analizi The Performance Analysis of Machine Learning Techniques in Code Smell Detection	Arman Yavuz Oya Kalipsiz	458 - 463
	1860 Enhancing Financial Time-Series Analysis with TimeGAN: A Novel Approach	Cemal Öztürk	464 - 467
	1869 From Traditional to Deep: Evaluating Sentiment Analysis Models on a Large-Scale Tweet Dataset	Alisahib Mammadov Gokhan Bakal	468 - 473

1871	Comparison of Feature Selection Methods for Mechanical Properties of Cold Rolled Products in Flat Steel Manufacturing	Didem Bakiler Ilme Merve Öper E. Fatih Yetkin	474 - 478
1883	A Machine Learning Approach to Steel Sheet Production Surface Quality	Asena Öztürk Mehmet Nafiz Aydın	479 - 484
1938	NLP Tabanlı Özellik Çıkarımına Dayalı Makine Öğrenme Algoritmaları Kullanılarak SQL Enjeksiyonu Ataklarının Tespit Edilmesi Detection of SQL Injection Attacks Using Machine Learning Algorithms Based on NLP-Based Feature Extraction	Hakan Can Altunay	485 - 489
1940	Enhancing Driver Injury Severity Prediction Using Optimized Oversampling and Feature Selection Techniques	Vahide Nida Kılıç Gizen Mutlu Esra Saraç Çiğdem Acı Murat Özen	490 - 495
1972	Predicting Electric Vehicle Adoption in the EU: Analyzing Classification Performance and Influencing Attributes Across Countries, Gender, and Education Level	Mert Kumbasar Gül Tokdemir Thouraya Gherissi Labben Gurdal Ertek	496- 499
1977	Arabam.com Kurumsal Üyelerinin Satın Alma Davranışlarının Analizi	Dilan Oragaz İsmail Duru	500 - 505
1983	Makine Öğrenmesi ve Derin Öğrenme Modelleri Kullanılarak MR Görüntülerinden Demans Sınıflandırma	Meltem Kurt Pehlivanoğlu Onur Varol Osman Aldemir Ata Emir Uncu Nevcihan Duru	506 - 511
1995	Indoor Localization with GravNetConv and Dynamic Graphs	Mert Bayraktar Alper Ozcan Umit Deniz Ulusar	512 - 516
2023	GPS Spoofing Detection on Autonomous Vehicles with XGBoost	Emre İşleyen Şerif Bahtiyar	517 - 522
2025	SmartSniffer: Predicting Food Spoilage Time with an Electronic Nose-based Gas Monitoring Apparatus Utilizing a Two-Stage Pipeline Model	Pandey Shourya Prasad Sreyas Janamanchi Barath S Narayan Madhav Rao	523 - 528
2064	GNF: Generative Natural Faces Dataset for Face Expression Recognition Task	Cansu Özer Volkan Dağlı Mustafa Kağan Gürkan	529 - 533
2081	Incorporating Knowledge Graph Embeddings into Graph Neural Networks for Sequential Recommender Systems	Kazım Emre Yüksel Susan Üsküdarlı	534 - 539
2095	The Classification of Human and Cognitive Architecture Time Estimation Using Machine Learning Methods	Behiye Şahin Sonay Duman	540 - 543
2101	Optimization of Roadside Assistance Tow Truck Services Provided to Insured Individuals with Traffic and Comprehensive Insurance Policies	Serkan Kırca Fatma Yağmur Erbaş Sedat Cebesoy Buse Özkanat Aysun Yıldırım Ceren Yıldırım	544 - 549
2104	Optimizing Recommendation Systems By Fusion of KNN, Singular Value Decomposition, and XGBoost for Enhanced Performance	Mohammed Basim Mohammed Mohammed Erkut Arıcan	550 - 555
2119	Spoken Accent Detection in English using Audio-Based Transformer Models	Oguzhan Ozturk Hasan Kilimci H.Hakan Kilinc Zeynep Hilal Kilimci	556 - 561
2136	Analysis of Adversarial Training for Resilient Image Recognition Against Different Attacks	Emir Can Karakuş Fırat Kutluhan İslim Ece Gelal Soyak	562 - 567

	2150	Business Process Management Anomaly Detection through Semantic Embedding-Integrated Graph Neural Networks	Teoman Berkay Ayaz Ege Gülce Stanley Hsu Alper Özcan Akhan Akbulut	568 - 573
	2155	Multi-Aspect Anomaly Detection with Graph Neural Networks and Kolmogorov-Arnold Networks in Business Process Management	Teoman Berkay Ayaz Ege Gülce Stanley Hsu Alper Özcan Akhan Akbulut	574 - 579
	2156	Comparison of a Deep Learning and a Hybrid Model for Classification of an Unbalanced Urgent Cases Dataset for Human Faces	Faruk Özgür Neslihan Arıkan Özge Öztimur Karadağ	580 - 585
	2171	Estimating the Manufacturing Cost of a Metal Part from Textual and Geometric Features	Talha Rehman Abid Mert Daloğlu Cem Yıldız Ali Erman Erten Kamer Kaya	586 - 591
	2176	Object Detection in Hyperspectral Images with Unsupervised Domain Adaptation	Sinem Aybüke Şakacı Alp Ertürk Erchan Aptoula	592 - 596
	2182	Machine Learning Approaches to Predict Thyroid Cancer Recurrence: A Comparative Study	Candide Ozturk Ozgur Sagir Ulas Vural	597 - 602
	2197	Yangın Söndürme Süreçlerinde Su Tüketiminin Makine Öğrenmesi ile Tahmini Prediction of Water Consumption in Fire Extinguishing Processes Using Machine Learning Approaches	Emin Ölmez Ahsen Usta Orhan Akbulut	603 - 606
	2202	Synthetic Vibration Data Generation and Fault Classification in CNC Machines Using Transformer GANs and ConvLSTM Networks	Özlem Erbay Batriay Erbay	607 - 612
IoT	1862	Design and Implementation of a Management System for Wireless Electronic Combination Locks	Batuhan Kol Metin Bilgin	613 - 618
	1887	Solar IoT: Monitoring the Orientation and Electrical Parameters of the Solar Panel	Hakan Dalkılıç Oğuz Gora	619 - 624
	1973	Multifunctional Smart Spoon for Parkinson's: Stability Enhancement and Diagnostic Tools	Divyansh Singhal Sasi Snigdha Yadavalli Nupur Patil Siddharth Chauhan Madhav Rao	625 - 629
	1988	An AI-Assisted Autonomous IoT Agent for Smart Spaces	Yakup Kayataş Sanem Kabadayı	630 - 635
	1991	Advanced Detection and Prevention of Sinkhole Attacks in 6TiSCH Networks	Burak Aydın Hakan Aydın Sedat Görmüş	636 - 641
	2000	Comparison of Different Weather Data Acquisition Methods	Emre Evcin Yusuf Murat Erten	642 - 647
	2057	Employing Digital Twin to Forest Fire Management Systems	Bugra Aydın Sema Fatma Oktug	648 - 653
	2085	Distributed Key Value Store for IoT Edge Devices	Burak Aslantaş Elif Nurdan Pektaş Şebnem Baydere	654 - 659
EMB	2096	Soft Error Reliability Assessment of TinyML Algorithms on STM32 Microcontroller	Ahmet Selim Karakuş Osman Buğra Gökteş Sadık Akgedik Sanem Arslan	660 - 664
HUM	1999	Development of An Algorithm for Converting Json Formats to Xml by Forming its File Data Structure	Aigul Mukhitova Aigerim Yerimbetova Vladimir Barakhnin	665 - 670

			Elmira Daiyrbayeva	
	2130	Facial Emotion Recognition for Imitation in Human-Robot Interaction	İbrahim Yanç Aykan İpek Selma Yılmazyıldız Kayaarma	671 - 676
HPER	2030	A Glimpse to Scalable LLM Architectures: Building Real-Time Sentiment Analyser with Kafka and FastAPI	Uzay Çetin Yunus Emre Gündoğmuş	677 - 681
	2165	Parallelization of BitColor Algorithm via Multithreading and GPU for Graph Coloring	Burak Kocausta Gizem Sungu Terci Alp Arslan Bayrakci	682 - 687
BCHN	1922	Security Dynamics of Blockchain-Enabled SDN Systems: A Taxonomic Approach	Deniz Dudukcu Murat Karakus	688 - 693
	2056	Comparative Performance Analysis of Ethereum and Optimism Smart Contracts in Health Insurance	Beyhan Adanur Dedetürk Bilge Kagan Dedetürk	694 - 699
BIO	1907	Disease Prediction From Human Microbiome by Utilizing Machine Learning	Bahadır Emin Temel Bora Kocapinar Zerrin Isik	700 - 705
	1923	Medikal Görüntülerin Etkili Bir Şekilde Sınıflandırılması için Dikkat Tabanlı Temsil Öğrenimi	Selim Arslan	706 - 711
		Attention Based Representation Learning for Effective Classification of Medical Images	Kemal Polat	
	1933	Utilizing Tree-Based Algorithms for Genetic Variant Interpretation	Rumeysa Aslıhan Ertürk Mehmet Baysan	712 - 717
	1978	A Test Bench for Replicating Human Breathing: Evaluating Thermal Effects of N95 Filtering Facepiece Respirator Leaks ' Preliminary Findings	Geoffrey Marchais Barthelemy Topilko Mohamed Arbane Jean Brousseau Clothilde Brochot Yacine Yaddaden Ali Bahloul Xavier Maldague	718 - 723
	1979	Development of Multiphysics Models for the Study of Airflow and Thermal Effects During the Use of Filtering Facepiece Respirators	Barthelemy Topilko Geoffrey Marchais Mohamed Arbane Jean Brousseau Ali Bahloul Xavier Maldague Clothilde Brochot Yacine Yaddaden	724 - 730
	1994	Awareness of Gamification as a Non-Pharmacological Intervention in Sleep Health Research: A Systematic Literature Review	Arife Gülah Erol Murat Yılmaz Paul M. Clarke	731 - 736
	2003	Optik Çukur Bölütlemesi Segmentation of the Optic Cup	Saadet Aytaç Arpacı Songül Varlı	737 - 741
	2090	Clinically Significant Prostate Cancer Detection and Diagnosis in Bi-parametric MRI with Deep Learning Models	Clinton Binda Asoh-Itambi Mecit Yüzkat Songül Varlı	742 - 744
	1993	Malaria Incidence Prediction Using Climate Factors with Machine Learning Models	Ayoade Adeyemi Cyrille Mesue Njume Goodnews Akindele Nana Aisha Umar Ayodele James Oyejide	748 - 753
CDSec	1857	Dual-layered Approach for Malicious Domain Detection	Nadide Bilge Doğan Alp Barış, Beydemir Şerif Bahtiyar Umutcan Doğan	754 - 759
	1953	Analysis of the Zero-Day Detection of Metamorphic Malware	Sibel Gulmez Arzu Gorgulu Kakisim İbrahim Sogukpınar	760 - 765
	1960	White-Box Style Intrusion Detection System Integration into Industrial Metaverses	Yasir Kılıç	766 - 771

			Vahide Nida Kılıç Ali İnan	
2037	A Practical Investigation of Spear Phishing Spam Emails: Comparative Analysis and Evaluation	Kendrick Kurt Günter Bollens	772 - 777	
2091	Multipurpose Malware Detection System	Mert Gursimsir Cem Ayar Ibrahim Sogukpinar	778 - 782	
CRYP	1867	A New Method to Detect Malicious DNS over HTTPS via Feature Reduction	Ali K. Bozkurt Halil E. Aköz Ataberk Taşpınar Şerif Bahtiyar	783 - 788
	1939	Generative Adversarial Networks for Synthetic Jamming Attacks on UAVs	Burcu Sönmez Sarıkaya Şerif Bahtiyar	789 - 794
	1958	Detecting Corruptive Noise Rounds for Statistical Disclosure Attacks	Alperen Aksoy Doğan Kesdoğan	795 - 800
	1996	Future Directions of Cybersecurity in Industrial Internet of Things Through Edge Computing	Tamara Zhukabayeva Lazzat Zholshiyeva Nurdaulet Karabayev	801 - 806
	2061	Resource-Efficient Ensemble Learning for Edge IIoT Network Security against OSINT-based Attacks	Mert İlhan Ecevit Zakire Çukur Muhammed Ali İzgün Noor Ul Ain Hasan Dağ	807 - 812
	2074	Transfer Learning for Phishing Detection: Screenshot-Based Website Classification	Furkan Çolhak Mert İlhan Ecevit Hasan Dağ	813 - 818
2145	Blok Şifrelerin Karıştırma ve Yayılım Tabakaları için Yeni Bir Analiz Aracı A New Analysis Tool for Confusion and Diffusion Layers of Block Ciphers	Mehmet Ali Demir Meltem Kurt Pehlivanoğlu Pınar Savaştürk Emir Öztürk Muharrem Tolga Sakallı Sedat Akleylek	819 - 824	
CVIS	1851	Impact of Image Augmentation on Deep Learning-Based Classification of Granite Tiles	Gaye Ediboglu Bartos Sibel Ünaldı Nesibe Yalçın	825 - 828
	1877	Advanced Facial Expression Classification with CNN-Transformer Integration for Human-Computer Interaction	Ali Azmoudeh Cigdem Altin Gumussoy Hazım Kemal Ekenel	829 - 834
	1936	Word Image Representation at Local and Global Levels Based on Vision Transformers	Baha Edine Harrath Mohamed Mhiri Mohamed Cheriet	835 - 840
	1949	Detecting Duplicate Products in E-Commerce Images Using Siamese Networks	Enis Teper Furkan Eseoğlu Mustafa Keskin	841- 846
	1963	Comparative Analysis of Visual Attribute Tagging Models for Upper-Body Clothing Products	Engin Kaya Mert Yanık	846 - 850
	1986	Development of A Model of Kazakh Sign Language Recognition Based on Deep Learning Method	Aigerim Yerimbetova Bakzhan Sakenov Ulmeken Berzhanova Nurzhan Mukazhanov Elmira Daiyrbayeva Mohamed Othman	851 - 856
	1989	Recognising Kazakh Sign Language with Mediapipe	Aigerim Yerimbetova Diana Kaidina Bakzhan Sakenov Elmira Daiyrbayeva Mussa Turdalyuly Ulmeken Berzhanova	857 - 862
	1990	Ultrason Görüntülerinden Meme Kanseri Teşhisi için Lezyon Tespitli Hibrit Derin Öğrenme Modelleri	Osman Doğuş Gülgün	863 - 868

		Hybrid Deep Learning Models with Lesion Detection for Breast Cancer Diagnosis from Ultrasound Images	Hamza Erol	869 - 874
1992		Olumsuz Hava Koşullarında Gemi Tespiti ve Sınıflandırılması Ship Detection and Classification in Adverse Weather Conditions	Yahya İzala Yaşar Becerikli	
2010		Removing Background from Noisy Handwritten Signatures on Banking Documents using GANs	Ege Dinçer Sacide Kalaycı Emre Yurdakul Bilge Köroğlu	875 - 879
2013		A Faster R-CNN Model for Multi-class Classification and Detection of Land, Air, and Sea Vehicles	Enes Güvelioğlu Çiğdem İnan Acı	880 - 885
2098		Çelik Hurdasının Sınıflandırılmasında ResNet ve Görüntü Dönüştürücü Tabanlı Modellerin Başarımı	Sefa Temur Levent Karacan	886 - 891
2117		Advanced Computer Vision Techniques for Reliable Gender Determination in Budgerigars (Melopsittacus undulatus)	Atalay Denknalbant Efe İlhan Cemalcılar Majid Ahangari Abdussamat Saidburkhan Alireza Zirak Ghazani Erkut Arıcan	892 - 897
2151		Teslimat Süresi Tahminlerinde Makine Öğrenmesi Modellerinin Yorumlanabilirliği Interpretability of Machine Learning Models in Delivery Time Predictions	Serhat Agit Satıcı Habil Kalkan	898 - 903
2169		Deep Learning based Order Form Recognition	Enes Alperen Buğaz Orhan Akbulut Aysun Taşyapı Çelebi Uğur Yıldız	904 - 908
2170		Learning Based Photo Management on Smartphones	Beyza Nur Şenay Orhan Akbulut Aysun Taşyapı Çelebi Uğur Yıldız	909 - 912
2177		Retinal Disease Classification Using Optical Coherence Tomography Angiography Images	Omer Faruk Aydın Muhammet Serdar Nazlı F. Boray Tek Yasemin Turkan	913 - 918
2178		Segmentation Based Classification of Retinal Diseases in OCT Images	Öykü Eren F. Boray Tek Yasemin Turkan	919 - 924
2183		Unsupervised Translation from Shortwave Infrared Images to RGB Images: A Comparative Evaluation	Duygu Tasbas Hacer Yalim Keles	925 - 930
DSCI	1882	Automatic Segmentation of Time Series Data with PELT Algorithm for Predictive Maintenance in the Flat Steel Industry	Saygın Kaçar Tuğçe Ballı E. Fatih Yetkin	931 - 936
	1921	Otomobil Kredilerinde Temerrüt Tahmini ve Araç Geri Kazanım Olasılığı Analizi - Bir Segmentasyon Çalışması Default Prediction and Vehicle Recovery Probability Analysis in Auto Loans - A Segmentation Study	Sahin Nicat Anıl Ferdi Kaya	937 - 942
	1955	E-Ticaret Sadakat Programı Müşteri Eğilim Tahmini Customer Propensity Prediction in E-Commerce Loyalty Program	Yunus Emre Gündoğmuş Sinan Keçeci Ege Erdem Emre Rençberoğlu	943 - 946
	1967	Yapay Zeka ve Makroekonomik Göstergeler ile Tüzel Kredilerin Değerlendirilmesi Evaluation of Corporate Loans with Artificial Intelligence and Macroeconomic Indicators	Burak Yüksel Hakkı Berkay Çiçek	947 - 951
	1974	Enhanced Bot Detection on TwiBot-20 Dataset	Mehmet Ali Osman Atik Şevket Umud Çakır Alper Özcan	952 - 956
	1975	Drug-Drug and Drug-Protein Link Prediction on DTINet dataset	Mehmet Ali Osman Atik Yusuf Çelik Alper Özcan	957 - 960
	2029	Perakende Verilerinde Anomali Tespiti ve Döviz Kuru İlişkisi Üzerine ChatGPT Destekli Yorumlama	Şadi Evren Şeker	961 - 966

		ChatGPT Supported Interpretation on Anomaly Detection in Retail Data and Exchange Rate Relationship	Hatice Nizam-Özoğur	
	2033	Text to SQL Transformation Using LLM: a Comparative Research of T5, Seq2Seq, and SQLNet Models	Zhazira Shaikhiyeva Madina Mansurova Gulshat Amirkhanova	967 - 972
	2076	Sağlık Sigortası Sahiplerinin Davranışsal Analizi ve Kümelenmesi Clustering and Behavioral Analysis of Health Insurance Owners	Omer Sezer Koyuncu Seçil Arslan	973 - 978
	2087	On symbolic Prediction of Time Series for Predictive Maintenance Based on SAX-LSTM	Aykut Güler Tuğçe Ballı E. Fatih Yetkin	979 - 983
	2135	Profiling Driver Behaviors Using AI-Based Methods and Deep Learning Techniques for Improving Road Safety: A Comparative Study of Algorithms	Volkan Oban Mustafa Kaya Güzide Safi İrem Nur Çimen Tubanur Çatak Bulut Karadağ Gökhan Gümüş Aslıhan Çandır Fatih Alagöz	984 - 989
IR	1896	ReRag: A New Architecture for Reducing the Hallucination by Retrieval-Augmented Generation	Robin Koç Mustafa Kağan Gürkan Fatoş T. Yarman Vural	990 - 994
	1941	Enhancing Object Detection in Aerial Images Using Transformer-Based Super-Resolution	Aslan Ahmet Haykır İlkay Öksüz	995 - 1000
NET	1985	Proof of Concept Implementation for RSVP TSN Control Plane	Necip Gozuacik	1001 - 1004
	2100	Integrating Blockchain and SDN for Centrality-Aware Virtual Multicast Tree Embedding	Furkan Ayaz Evrin Guler Murat Karakus Davut Hanbay	1005 - 1010
	1969	QoS Aware Routing Approaches in Software Defined Smart Grids	Sedef Demirci	1011 - 1016
	2008	Deep Reinforcement Learning Routing in Mobile Networks	Arif Burak Dikmen Hasari Çelebi	1017 - 1022
RBOT	1942	Endüstriyel Robotik Sistemlerin Güvenlik Doğrulaması Safety Verification of Industrial Robotic Systems	Fatih Furkan Arslan Metin Özkan	1023 - 1028
	2077	EKF Based Localization: Integrating IMU and LiDAR Data in the Hilti SLAM Challenge	Behice Bakır Havvanur Bozömeroğlu Ebu Yusuf Güven	1029 - 1034
SING	1965	Communication (Educational) Kit (HaKi)	Murat Sever Utku Bilgin	1035 - 1038
	2089	Manyetik Parçacık Görüntülemesinde Sistem Matrisi için Farklı Dalgacık Dönüşümlerinin Seyreklik Seviyesi Karşılaştırması Sparsity Level Comparison of Different Wavelet Transforms for the System Matrix in Magnetic Particle Imaging	Vildan Atalay Aydın	1039 - 1043
	2097	Sparse Channel Estimation For M-QAM-Based Underwater Acoustic Communication Systems	Mhd Tahssin Altabbaa Berkay Tekat Emin Tarik Iseri	1044 - 1048
OTH	1858	The 80/20 Principle in Morphemics-Morphology in the Educational Corpus of the Uzbek Language	Shahlo Khamroeva Bakhtiyor Mengliyev Muyassar Kholova	1049 - 1052
	1904	Gamification as a Tool for Personalized Learning in Inclusive Education	Dilaram Baumuratova Tamara Zhukabayeva Mira Rakhimzhanova	1053 - 1058
	1918	A Metaheuristic Algorithm for the Fixed Charge Transportation Problem	Nermin Kartli	1059 - 1062
	2027	Eğitimde Sürükleyici Teknolojilerin Kullanılması Fırsatlar ve Beklentiler	Atamuratov Rasuljon Kadirjanovich Majidova Gulhayo Abdirazzoq qızı Bayjonov Furqat Baxramovich Ongarov Mansurbek Bayrambekovich	1063 - 1068

		Saydullayev Zafar Erkinovich	
	2103	Bilgisayar Mühendisliği Öğrencilerinin Perspektifinden Bilişim Hukukunun Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri Current Challenges and Solution Proposals in IT Law from the Perspective of Computer Engineering Students	Sevda Bora Çınar 1069 - 1075
	2200	A Comparison of shcU-Net Based GAN and U-net Based GAN in Adult Dental Segmentation	Gürdal Altundağ Hakan Öcal 1075 - 1080
	1932	Leveraging Quantum Computing and Optimization to Estimate Financial Crashes in Small and Medium-Sized Enterprises	Ege Dincer Berkay Coskuner Ege Bilaloglu Bilge Koroglu 1081 - 1086
SW	1859	Investigating The Adoption of International Software Quality Standards in Turkey: A Comprehensive Analysis	Sevgi Koyuncu Tunç 1087 - 1093
	1886	Development of the Functional Structure of the Science and Education Information System	Dauletov Adilbek Yusupbayevich Matyakubova Noila Shakirjanovna 1094 - 1098
	1892	React ve Preact Javascript Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analiz Comparative Analysis on React and Preact Javascript Frameworks	Muhammed Furkan Uygur Nesibe Yalçın 1099 - 1104
	1917	CAGE: A Tool for Code Assessment and Grading	Ümit Kanoğlu Oğuz Kerem Yıldız Hasan Sözer Olca Taner Yıldız 1115 - 1110
	1957	Extracting Driving Styles from Automotive Sensor Data to Develop Personas	M. Cagri Kaya Tayssir Bouraffa Krzysztof Wnuk 1111 - 1114
	1962	Lojistik Sipariş Dağıtım Entegrasyonu Sürecinde Sipariş Geri Çağırma Süreci Tasarımı ve Yazılım Geliştirme Design and Software Development of The Order Recall Progress in The Logistics Order Distribution Integration Process	İklim Barman Ersin Şengül 1115 - 1120
	2009	The Dimension of Green Coding in Software Quality Control Processes	Volkan Abur 1121 - 1126
	2055	Are We Asking the Right Questions to ChatGPT for Learning Software Design Patterns?	Çağdaş Evren Gerede 1127 - 1132
	2060	Optimizing LLVM IR: Transforming Multiplication to Addition for Enhanced Execution Efficiency	Huseyin Karacalı Efecan Cebel Nevzat Donum 1133 - 1138
	2080	Estimation of Software Integration Test Duration via UML Statecharts	Fehim Göler Tolga Ovatman 1139 - 1144
	2093	DIA4M: A Tool to Streamline DevOps Processes of Distributed Cloud-Native Systems	Eren Tarak H. Hakan Kilinc 1145 - 1150
	2111	Software Industry Perception of Academic Collaboration	Deniz Akdur 1151 - 1156
	2139	Görüntü İşlemeyle Doğrulamalı Robotik Test Otomasyon Kullanımı: POS Cihazları Üzerine Uygulama	Miraç Emektar Harun Kadioğlu Ahmet Efendioğlu Fatih Mehmet Harmancı 1157 - 1161
	2141	VoIP Sistemlerinde Zihin Haritası Tabanlı Test Stratejiler : SIP Pbx Ürünü Üzerine Bir İnceleme Mind Map-Based Testing Strategies in VoIP Systems: A Case Study on SIP Pbx Products	Miraç Emektar Furkan Günaydın Fatih Mehmet Harmancı 1162 - 1167
	2173	A Robust Microservices Framework for Indoor Tracking System Development	Gafur Hayyrbayev Kerem Küçük Mahmut Çavur 1168 - 1172
DM	1927	Unsupervised Pattern Extraction of Time Series Data for Energy Disaggregation	Şirin Azazi Deveci Melih Günay 1173 - 1178
	1944	Topic Modeling Enhanced Tripartite Graph for Recommendation using Metapaths	Yaren Yılmaz Irem İşlek Şule Gündüz Öğüdücü 1179 - 1184
	1948	Community Detection on Software Library Dependency Graphs using Graph Neural Networks	Şevket Umut Çakır 1185 - 1190

		Mehmet Ali Osman Atik Ümit Deniz Uluşar	
2190	Enhancing Mesh and Point Cloud Similarity Detection through Geometric Features and ICP	Talha Rehman Abid Mehtap Öklü Cem Yıldız Ali Erman Erten Kamer Kaya	1191 - 1196
2214	Comparative Analysis and Practical Implementation of Machine Learning Algorithms for Phishing Website Detection	Samad Najjar-Ghabel Shamim Yousefi Payam Habibi	1197 - 1202
2215	A Technical Analysis and Practical Implementation of Machine Learning Algorithms for Predicting Survival in Breast Cancer Patients	Shamim Yousefi Samad Najjar-Ghabel Hamidreza Shafaei	1203 - 1208
BIG 1881	Comparison Between Time Series and Relational Databases	Alpar Türkoğlu Onurcan Ersen İbrahim Onuralp Yiğit Dincer Unal Hatice Golcuk	1209 - 1212
1930	A Performance Evaluation Study on a Data Analytics Platform for Emergency Calls	Engin Yakar H. Hakan Kilinc	1213 - 1218
2079	Adaptive Composite Market Volatility Index (CMVI) for Enhanced Stock Price Forecasting	Rabia Çevik Uğur Barış Özyürek Ali Kanal Vael Kokach Büşra Kocaçınar Oznur Şengel Fatma Patlar Akbulut	1219 - 1223
2142	Hybrid Deep Learning Framework for Stock Price Prediction Incorporating Technical and Macroeconomic Indicators	Ali Can Turan Vael Kokach Büşra Kocaçınar Oznur Şengel Fatma Patlar Akbulut	1224 - 1228
2125	Emotion-Aware Multimodal Biometric Identification by using Biosignals	Yekta Said Can Beyzanur Bektan Fatih Alagöz	1229 - 1235
1854	Özbekçe-Türkçe Otomatik Çeviri Yazılımı için Deyimlerin Veritabanını Teşkil Etmede Karşılaşılan Güçlükler Automatic Translation Software Difficulties in Organizing the Database of Idioms for Uzbek and Turkish	Manzura Abjalova Umida Raşidova Eşref Adalı	1236 - 1240
2028	Reversible Steganographic System for the Transmission of Personal Medical Data	Elmira Dalırbayeva Ekaterina Merzlyakova Aigerim Yerimbetova Aigul Mukhitova	1241 - 1246

Yapım Ekleri ile Özbekçe Sözcük Türetme

Deriving Uzbek Words with Derivational Suffixes

Eşref Adalı
Computer Eng. and Informatics
Faculty Istanbul Technical
University
Istanbul – Türkiye
adali@itu.edu.tr

Khamroeva Shahlo Mirdjonovna
Dept. of Computational Linguistics and Digital
Technologies Tashkent State University of Uzbek
Language and Literature named Alisher Navo'i
Tashkent, Uzbekistan
shaxlo.xamrayeva@navoiy-uni.uz

Öz — Özbek dili eklemeli bir dildir ve çok sayıda yapım eki bulundurulur. Ad, önad, eylem ve belirteç köklere yapım ekleri eklenerek yeni ad, önad, eylem ve belirteç sözcükler türetilir. Bu bildiride, belli bir anlamda sözcük türetmek üzere hangi yapım eki veya eklerinin kullanılabileceği gösterilmiştir. Bir kök sözcüğe yapım eki eklenirken Özbekçenin ses özellikleri göz önüne alınır; gerekli ses değişiklikleri yapılır. Bu bildirinin amacı, belli bir anlamda yeni sözcük türetmek için hangi yapım eki ya da eklerinin kullanılabileceği göstermek ve bu işlemi gerçekleştirmek üzere hazırlanacak bilgisayar programı için gerekli olan algoritma ve akış diyagramlarını oluşturmaktır.

Anahtar Sözcükler — Özbekçe, yapım ekleri, sözcük türetme, ses özellikleri

Abstract— Uzbek language is an agglutinative language and has many derivational suffixes. New words can be derived by adding derivational suffixes to nouns, adjectives, verbs and adverb roots. In this paper, it is shown which derivational suffix or suffixes can be used to produce words with a certain meaning. When adding a derivational suffix to a root word, the phonologic features of Uzbek are taken into consideration; Necessary sound changes are made. The aim of this paper is to show which derivational suffix or suffixes can be used to derive new words in a certain sense and to create the algorithm and flow diagrams required for the computer program to perform this process.

Keywords—Uzbek language, derivational suffix, word derivation, phonology

I. GİRİŞ

Özbekçe eklemeli bir dildir ve çok sayıda yapım eki barındırır. Yapım ekleri ad, önad, eylem ve belirteçlere eklenerek yeni ad, önad, eylem ve belirteç türetilir. Her ek, eklendiği sözcüğe yeni bir anlam kazandırır. Bir ekin kök sözcüğe eklenmesi sürecinde Özbekçenin ses özellikleri göz önüne alınır. Bu kapsamda ünlülerde uyum, ünsüzlerde yumuşama özelliklerine bakılarak, gereği yerine getirilir.

Özbekçede 250'den fazla sözcük türeten yapım eki bulunmaktadır ve bunların sayısı sözcük sınıflarına göre Çizelge-I'de verilmiştir. Özbekçede kullanılan yapım eklerinin arasında diğer dillerden, örneğin Farsçadan alınmış yapım ekleri de bulunmaktadır. Çizelge IV'te Özbekçe yapım ekleri, diğer dillerden alınan eklerden ayrı gösterilmek üzere kalın olarak gösterilmiştir [7].

ÇİZELGE I. ÖZBEK DİLİNDE YAPIM EKLERİNİN SINIFLARA GÖRE DAĞILIMI

Türetilen sınıf	Yapım ekleri sayısı
ad	80
eylem	30
önad	95
belirteç	17

Örneğin: Bir çiçek kökünden Çizelge-II'de görüldüğü gibi yeni sözcükler türetilir:

ÇİZELGE II. ÖZBEKÇEDE GÜL KÖKÜNDEN YENİ SÖZCÜK TÜRETME

Yapım eki	Türetilen sözcük	Yeni anlam	İngilizce
	gul	bitki	flower
-chi	gulchi	çiçeklerle ilgilenen kişi	florist
-la	gulla	tomurcuk hareketi	flourish
-don	guldon	saksı	vase
-chilik	gulchilik	çiçek yetiştirme etkinliği	floriculture
-li	gulli	çiçekli	floral
-dor	guldor	çiçekli	floral
-siz	gulsiz	çiçeksiz	flowerless
-xona	gulxona	çiçeklerin bakımının yapıldığı yer	flower garden
-iston	guliston	birçok çiçeğin yetiştiği yer	
-kori	gulkori	çiçeklerle süslenmiş	decorated with flowers

Yapım ekleri, yeni bir kelime türetirken kökün sınıfını değiştirir. Örneğin bir addan ad, önad, eylem ve belirteç türetilir. Benzer şekilde bir eylemden eylem, ad, önad ve belirteç türetilir. Çizelge III'te bir sınıftaki bir sözcükten türetilen farklı sınıflardaki sözcük örnekleri verilmiştir [3].

ÇİZELGE III. ÖZBEKÇEDE KÖK SÖZCÜĞÜN SINIF DEĞİŞTİRMESİ

Ana sözcük	Ana sözcüğün türü	Türetilen sözcüğün türü	Örnek
fol	ad	ad	folbin
fol	ad	önad	folsiz
yaxshi	önad	ad	yaxshilik
yaxshi	önad	eylem	yaxshilanoq
sev	eylem	ad	sevgi
sev	eylem	önad	sevimli
bir	numara	ad	birlik
bir	numara	eylem	birlashmoq
sen	zamir	eylem	senlamoq
men	zamir	eylem	manmanlik
qarich	ad	belirteç	qarichlab
yalpi	zamir	belirteç	yalpisiga
qator	ad	belirteç	qatorasiga

Özbekçede sözcük oluşturan belirteçler etkili ve etkisiz belirteç olarak ikiye ayrılır.

II. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Bir ekin hangi tür sözcüğe eklenebileceği ve bu eklemenin sonunda oluşan sözcüğün nasıl bir anlam kazanacağı dil bilgisi kitaplarında yazılıdır. Ancak, oluşturulmak istenen bir anlamda sözcük türetmek üzere ne tür kök sözcüğün kullanılabileceği ve bu kök sözcük için hangi ek ya da eklerin kullanılabileceği konusunda çalışmalar çok yoktur.

İstenen bir anlamda sözcük türetme konusunda bir çalışma E. Adalı tarafından Türkçe için yapılmıştır [1]. Bu çalışmada sözcüklere kazandırılacak anlamlar 36 kümeye ayrılmıştır. Bu anlam kümelerinde kullanılabilecek sözcük türleri ve bunlara ilişkin ekler belirlenmiştir. Aynı çalışma köke ek eklenirken uyulması gereken kurallara ortaya konmuştur. Bu kurallara göre hazırlanmış olan bir program ile sözcük türetme işlemi program ile gerçekleştirilmiştir.

III. ÖZBEKÇENİN SES ÖZELLİKLERİ

[1] Ünlüler

Çağatay Türkçesinde 8 ünlü olmasına karşın günümüz Özbek abecesinde 6 ünlü yer almaktadır: a, e, i, o, o', u. Dolayısıyla ı, ö, ü karşılığı ünlüler bulunmamaktadır. Ancak kalın ünsüzlerin yanında (q, g, gayın, h, hı) ı sesi üretilmesine karşın yazıda i olarak yazılmaktadır. o', o ve ö ünlüleri tek bir harfle gösterilmiştir. Bu harf kalın k, g, h yanında o, diğer durumlarda ö olarak seslendirilmektedir. Örneğin o'q "ok", qo'y "koyun", ko'k "gök", ko'z "göz" biçiminde okunmaktadır. Diğer ünsüzlerin yanında ö ünlüsü olarak seslendirilir. Dolayısıyla bu tür sözcükler yazıda ayırt edilemez. Tümce içinde kullanımlarına göre seslendirilirler. Örneğin ör- / or- "biçmek", oz- "ileri geçmek" / öz "kendisi", ot "ateş" / öt- "geçmek". u ve ü sesi tek harf olarak gösterilir. Kalın ünsüzlerin yanında u, ince k, g, he'nin yanında ü biçiminde okunur: uq- "anlama", quruq "kuru", ğurbet, huş "hoş". Diğer ünsüzler yanında sözcüğün tümce içinde kullanımına göre seslendirilir: un / ün, tuz / tüz "düzgün".

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi Özbekçede 8 ünlü (a, e, i, i, o, ö, u, ü) sesler olmasına karşın günümüz Özbek abecesinde 6 ünlü bulunmakta, ı, ö ve ü sesleri sözcüğün kullanımına göre seslendirilmektedir [5].

Ünlü uyumu Türk dillerini ortak özelliğidir. Özbekçe sözcüklerin ünlü uyumuna uyması beklenir. Ödünç sözcüklerde ünlü uyumu aranmaz.

[2] Ünsüzler

Özbekçede ünsüzler, özelliklerine göre dört kümeye ayrılırlar:

1. Üretim yerine göre,
2. Oluşum yöntemine göre
3. Sesin ve gürültünün varlığına göre
4. Sesin şiddetine göre

Üretim yerine göre kümelenmiş ünsüzler akciğerlerden çıkan hava akımının ağzın hangi kısmında üretildiğine bağlı olarak başlangıçta 3'e ayrılır: Çizelge IV'te üretim yerine göre kümelenmiş ünsüzler gösterilmiştir:

ÇİZELGE IV. ÜRETİM YERİNE GÖRE ÜNSÜZLER

Dudak ünsüzü		Dil ünsüzü			Boğaz ünsüz
dudak	dudak-dış	dilin ön kısmı	dilin orta kısmı	sıg dil geri	
b, p, m	v, f	t, d, l, n, s, z, sh, j (dj), r, ch, j	y	k, g, ng derin dil geri: q, g', x	h

Ünsüz bir sesi telaffuz ederken bunların bir kısmı yoğunlaşan iki organa çarparak patlamayla oluşurken, bir kısmı da iki konuşma organı arasında kalan boşluktan kayarak dışarı çıkar. Bazıları patlama ve kaymaların aynı anda meydana gelmesinden, bazıları ise dil ucunun titremesinden ortaya çıkar. Buna göre ünsüz 3'e ayrılır ve sonuç Çizelge V'te görüldüğü gibidir [4]:

ÇİZELGE V. OLUŞUM YERİNE GÖRE ÜNSÜZLER

patlayıcı ünsüz	b, p, d, t, k, q, g, ch, j.
kayan ünsüz	v, f, s, z, sh, y, x, h, g', j (jurnal).
patlayıcı kayan ünsüz	m, n, ng, l, r

Ses telinin hareketi ve konumu sonucunda gürültü ve ses katılımına göre ünsüzler 2'ye ayrılır. Sonuç Çizelge VI'da gösterilmiştir:

ÇİZELGE VI..SESİN VE GÜRÜLTÜNÜN VARLIĞINA GÖRE ÜNSÜZLER

Sesli ünsüz	b, v, g, d, y, j(dj), j, z, m, n, ng, l, r, g'.
Sessiz ünsüz	p, k, t, f, ch, s, sh, q, x, h.

Bazı ünsüzlerin çok sesi varken, bazı ünsüzlerin çok fazla gürültüsü var [6]. Bu özelliğe göre ünsüz ikiye ayrılır, Çizelge-VII.

ÇİZELGE VII..SESİN ŞİDDETİNE GÖRE ÜNSÜZLER

sesli	m, n, ng, l, r.
gürültülü	b, v, g, d, y, j(dj), j, z, k, p, s, t, f, x, ch, sh, q, h, g'.

Türk dillerinin ortak özelliklerinin sonucu olarak, ünsüzlerin uyumu vardır. Buna göre bir sözcükteki ünsüzler kendisinden önde gelen ünsüzle aynı kümede olurlar. Örneğin, dudak ünsüzünden sonra bir dudak ünsüzünün gelme olasılığı yüksektir. Benzer şekilde patlayıcı bir ünsüzden sonra en yüksek olasılıkla bir patlayıcı ünsüz gelir.

IV. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, E. Adalı tarafından Türkçe için geliştirilen yöntemin benzerinin Özbek dili için yapılmasıdır. Bu kapsamda yapılacak olan çalışmalar aşağıda sıralanmıştır:

1. Özbekçenin yapım ekleri ile oluşturulacak sözcüklerin anlamları bakımından sınıflandırılması,
2. Her anlam sınıfı için kullanılabilecek yapım eki veya eklerinin belirlenmesi
3. Ekleme öncesi kökte yapılması gereken düzeltmeler

4. Ekleme öncesi ekte yapılması gereken düzeltmeler
5. Eki köke eklemenin kurallarının belirlenmesi

[1] *Anlamsal Sınıflandırma*

Bu aşamada, Özbekçe yapım ekleri ile oluşturulabilecek yeni sözcükler anlam açısından sınıflandırılır [1]. Sınıflandırma sırasında ana sınıflar ve alt sınıflar belirlenir. Örneğin

Yer adı (ana sınıf)

- Bir şeyin çok bulunduğu yer, belli şeyleri barındıran yer adı
- Bir ulusun yeri
- Hareketin gerçekleştirildiği yer
- İş, harekete yönelik, bu şeyin hazırlandığı ve beslendiği bölge
- Dünya yüzeyinin kısmını tanımlayan kökten anlaşılan yer

[2] *Anlam Sınıflarına Göre Ekleri Belirleme*

İkinci aşamada, ilk aşamada belirlenen anlamlarda sözcük türetebilmek için kullanılabilecek ekler belirlenir. Her yapım eki her türlü sözcüğe eklenemez. Benzer şekilde her ek ile her türlü sözcük türetilmez. Bu nedenle hangi ekin hangi tür kök sözcüğe eklenebileceği ve hangi sınıf sözcük türetilbileceği belirlenir.

Çizelge IV'te anlamsal sınıflar, ekler ve bu ekler eklerin hangi tür köke eklenebileceği ve hangi tür sözcük türetilbileceği gösterilmiştir. Çizelge-VIII'de Özbekçe ekler kalın olarak gösterilmiştir.

ÇİZELGE VIII. ANLAM SINIFLARI

Ana anlam	Ek	Kök sözcük türü	Türetilecek sözcük türü
• Alt anlam			
yer adı			
• bir şeyin çok bulunduğu yer, belli şeyleri barındıran yer adı	-loq	A(*)	A
• bir ulusun yeri	-iston	A	A
• hareketin gerçekleştirildiği yer	-goh	A	A
• iş, harekete yönelik, bu şeyin hazırlandığı ve beslendiği bölge	-xona	A	A
• dünya yüzeyinin kısmını tanımlayan kökten anlaşılan yer	-lik	A	A
aygıt adı			
• şeyin saklandığı aygıt	-don	A	A
• farklı alanlarla ilgili olay terimleri	-vchi	E	A
• bir hareket, bir süreç sonucunda ortaya çıkan şey	-i(u)ndi	E	A
• harekete dayanan, o yönde gerçekleşen bir şey	-ma	E	A
alet adı			
• bir metin, bir harfi ifade eden şey	-ma -ma	E	A
• hareket sonucu olarak ortaya çıkan şey	-noma	A	A
• hareket için belirlenmiş şey	-gich, -kich,	E	A
• bir görevi yerine getiren bir şey	-qich, -g'ich	E	A

• hareketi yerine getiren bir şey	-gi, -ki, -qi, -k, -q	E	A
• hareket yürütülmesiyle ortaya çıkan şey	-in/-un	E	A
meslek adı			
• meslek, uzmanlık	-chi	A	A
• meslek adı	-chi	A	A
• meslek aşaması	-kor	A	A
• meslektaşlar topluluğu	-soz	A	A
• meslek sahibinin yaptığı iş	-shunos	A	A
• yaptığı iş ile ilgili meslek adı	-navis	A	A
• uzmanlık derecesinde meslek adı	-paz	A	A
bir düşünce akımını benimseyen, taraftar olan			
• bir düşünçeyi benimseme	-parast	A	A
• düşünçeyi temel alan görüş	-dosh	A	A
• aynı düşünçede olanlar	-ham	A	A
birliktelik			
• şeyi paylaşan kişi	-dosh	A	A
eşitlik, ortaklık, bağlılık			
• aynı kişilere veya doğuştan onlara ait olan kişi	-vachcha	A	A
• akrabalık ve doğumla ilgili eşlik	-lik	A	A
• hayatın belli bir dönemi	-lik	A,Ö	A
• bir mesleğin, unvanın veya başka bir faaliyetin sahibi	-lik	A	A
huy, davranış, alışkanlık			
• şeye inanan, fenomen sayan kişi	-parast	A	A
• işle uğraşan kişi	-kaş	A	A
• hareketi yapma konusunda güçlü bir alışkan kişi	-kaş	A	A
• şeyi tüketen ve onu seven kişi	-xo'r	A	A
• hareketi ve olayı gerçekleştiren kişi	-go'y	A	A
• şeye sahip kişi	-dor	A	A
• şey, malzeme satışıyla uğraşan kişi	-furush	A	A
• şeyi koruyan ve önemseyen kişi	-bon	A	A
• bir şeyin yetiştirildiği ve hazırlandığı alan	-chilik	A	A
• bir şey fenomeni ile karakterize edilen durum	-chilik	A	A
• bir işaret, durum, hareket ile ilgili genel bir kavram	-garchilik	A	A
• hareketi gerçekleştirmeyi içeren oyun adı	-machoq	E	A
süreç			
• hareket, süreç, durum adı	-v	E	A
• bir işle meşgul olma süreci	-lik	A	A
• hareket süreci adı	-qin, -g'in		
durum			
• hareket-durumla ilgili duygu, ruh	-ch/-inch	E	A
• hareketin adını belirten isim	-ma	E	A

• kış adı			
• gerçekleştiren kişi	-çi	A	A
• hareket etkinliğe katılan kişi	-çi	A	A
• hareketi yapmaya güçlü eğilimi olan kişi	-kor	A	A
• şeyi yaratan kişi	-kor	A	A
• işle uğraşan kişi	-soz	A	A
• şeyi sürekli araştıran kişi	-şunos	A	A
• şeyi yazmakla meşgul olan kişi	-xon	A	A
• hareketi gerçekleştiren kişi	-navis -vchi	A	A

* A: ad, Ö: Önad, E: Eylem, B: Belirteç

[3] Kökte Düzeltme

Özbekçede iki heceli bazı kelimelere yapım ekleri eklendiğinde ikinci hecedeki sesli harf düşer [2]. Örnekler Çizelge IX'da verilmiştir:

ÇİZELGE IX. SES DÜŞMESİ

kök	ek	Yapılmış sözcük
sariq	-ay	sarğay
sust	-ay	susay
past	-ay	pasay
uluğ	-ay	ulğay
oğiz	-aki	oğzaki
öyin	-a	öyna
örin	-ash	örmash
buyur	-uq	buyruq

Kök sözcüğün sonundaki harflerde aşağıda açıklanan biçimde değişiklik yapılır. Her kural ayrıca mantık bağıntısı ile de verilmiştir. Mantık bağıntılarında kullanılan kısaltmaların anlamları şöyledir:

Söz: Sözcük, Kök: Kök sözcük, ek: Ek, S: Son ünlü, SH: Son harf, SS: Seslem sayısı, IH: ilk harf, Ün: Ünlü harf, Sz: Ünsüz harf, SÜ: Sesli ünlü harf, ZÜ: Sessiz ünlü harf, Eyl: Eylem,

- Sonu **a** ile biten sözcüklere **-v**, **-q**, **-qi** eki eklendiğinde a ünlü harfi o olarak okunur ve bu şekilde yazılır: tara-q / taroq, so'ra-q, / so'roq, qiyna-v / qiynov, so'ra-v / so'rov;

$$SH(kök) = a \cap ek(v \cup q \cup qi) \Rightarrow SH(kök)a \rightarrow o$$

- Bir seslemlili sözcüklerden **-a** yapım eki ile eylem türetildiğinde kökteki o a olarak değişir: son / sana, ong-la / angla, yosh-a / yasha, ot-a / ata;

$$SS(söz) = 1 \cap IH(ek) = a \Rightarrow SH(kök)a \rightarrow o$$

- Sonu i ünlü harfiyle biten eylemlerin çoğuna **-v**, **-q** eki eklendiğinde bu ünlü harf u olarak okunur ve bu şekilde yazılır: tintuv, o'qi-v / o'quv, sovi-q / sovuq, quri-q / quruq;

$$SH(kök) = i \cap ek(v \cup q) \Rightarrow SH(kök)a \rightarrow u$$

- Sonu ünlü harfle biten eylemlere **-v**, **-q**, **-qi** eki eklendiğinde a ünlü ünlü harfi o olarak okunur ve bu şekilde yazılır: sayla – saylov, sina – sinov, aya – ayovsiz; so'ra – so'roq, bo'ya – bo'yoq; o'yna – o'ynoqi, sayra – sayroqi gibi;

$$Söz = Eyl \Rightarrow \{SH(kök) \in \text{Ün} \cap ek(v \cup q \cup qi) \Rightarrow SH(kök)a \rightarrow o\}$$

- Sonu i ünlü harfiyle biten eylemlerin çoğuna **-v**, **-q** eki eklendiğinde bu ünlü harf u olarak okunur ve bu şekilde yazılır: o'qi – o'quvchi, qazi – qazuvchi, sovi – sovuq gibi.

$$Söz = Eyl \Rightarrow \{SH(kök) = i \cap ek(v \cup q \cup qi) \Rightarrow SH(kök)i \rightarrow u\}$$

- Ancak sonu i ünlü harfiyle biten bazı eylemlere -q eki eklendiğinde bu ünlü harf i olarak okunur ve bu şekilde yazılır: og'ri – og'riq, qavi – qaviq gibi. Bu durum bir istisnadır.

[4] Köke Eki Ekleme

Kökün son harfi ünlü ise “**q**” ünsüz ise “**iq**” kökün sonuna kaynaştırma harfi aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi eklenir

Isi+q=issiq

Açi+q=aççiq

Qot+iq=qattiq

Tib+iy=tibbiy

His+iy=hissiy

Bu özelliğe ilişkin mantık bağıntısı şöyledir:

$$SH(kök) \in \text{Ün} ek = q$$

$$SH(kök) \in Sz ek = iq$$

Bir köke ek eklenmeden önce aşağıda açıklanan düzeltmeler yapılır. Bu işlemler ünsüz harfte yumuşatma olarak değerlendirilebilir.

- Ad yapım eki **-gich** sesli ünsüz ile bitmiş köke eklenirken değişmez. Örneğin: o'tkazgich, o'ichagich, yoritgich. Ancak sessiz ünsüz ile bitmiş köklere eklenirken **-kich**, **-qich**, **-g'ich** şekilde eklenir: tutqich, yelpig'ich, isitkich.

$$SH(kök) \in SÜ \cap IH(ek) = g \Rightarrow g \rightarrow g$$

$$SH(kök) \in SÜ \cap IH(ek) = g \Rightarrow g \rightarrow g$$

- Yapım eki **-gi** sesli ünsüz ile bitmiş köke eklenirken değişikliğe uğramaz. Örneğin: kerg'i, sevg'i, kulgi. Bu ek ünsüz sessiz ile bitmiş köklere **-ki**, **-qi** olarak eklenir. Örneğin: chopqi, turtki.

$$SH(kök) \in SÜ \cap IH(ek) = g \Rightarrow g \rightarrow g$$

$$SH(kök) \in SÜ \cap IH(ek) = g \Rightarrow g \rightarrow g$$

- Ad türeten **-gin**, **-g'in** eki sesli ünsüzlere eklenirken değişmez. Örneğin: yong'in, quvg'in, qirg'in. Ancak ünsüz sessiz le bitmiş köklere **-qin**, olarak eklenir. Örneğin: toshqin, bosqin.

$$SH(kök) \in SÜ \cap IH(ek) = g \Rightarrow g \rightarrow g$$

$$SH(kök) \in ZÜ \cap IH(ek) = g \Rightarrow g \rightarrow k \cup g \rightarrow q$$

- Ad yapım eki **-in** eki yog'in, yig'in, bo'g'in gibi sözcükleri türetir. Dolayısıyla ete değişiklik yapılmaz Ancak Kökte ü (u) sesi olursa, bu ek **-un** şeklinde eklenir. Örneğin: tugun.

$$SH(kök) \in Sz \cap IH(ek) = i \Rightarrow i \rightarrow i$$

$$S(kök) = u \cap IH(ek) = in \rightarrow un$$

[5] Ek İçinde Değişiklik

Ek içinde yapılacak değişiklikler için geçerli olan kurallar aşağıda verilmiştir:

- Taklit sözcüklerden eylem oluşturan **-illa** (chirilla, taqilla) eki, sözcük **v** veya **u** sesi içerdiğinde **-ulla** olarak telaffuz edilir ve bu şekilde yazılır: shovulla, lovulla, gurulla gibi.

$$S(söz) = (v \cup u) \cap ek = illa \rightarrow ulla$$

- **-indi** kökü içinde benzer kural geçerlidir chirindi, cho'kindi, chayindi gibi sözcükleri türetir. Kökte ü (u) sesi olursa, bu ek **-undi** şeklinde eklenir. Örneğin: kuyundi yuvundi, supurundi.

$$S(söz) = u \cap ek = indi \rightarrow undi$$

- **-ch** yapım eki kökten anlaşılan hareket ve durumla ilgili duygu, ruhu anlatan isim türetir ünsüz ses ile biten iki seslemlili köke değişiklik olmadan eklenir. Örneğin: quvonch, o'kinch. Bir heceli köklere **-inch** şeklinde eklenir: sevinch, qo'rqinch.

$$SS(söz) = 2 \cap ek = ch \Rightarrow ek = ch$$

$$SS(söz) = 1 \cap ek = ch \Rightarrow ek = inch$$

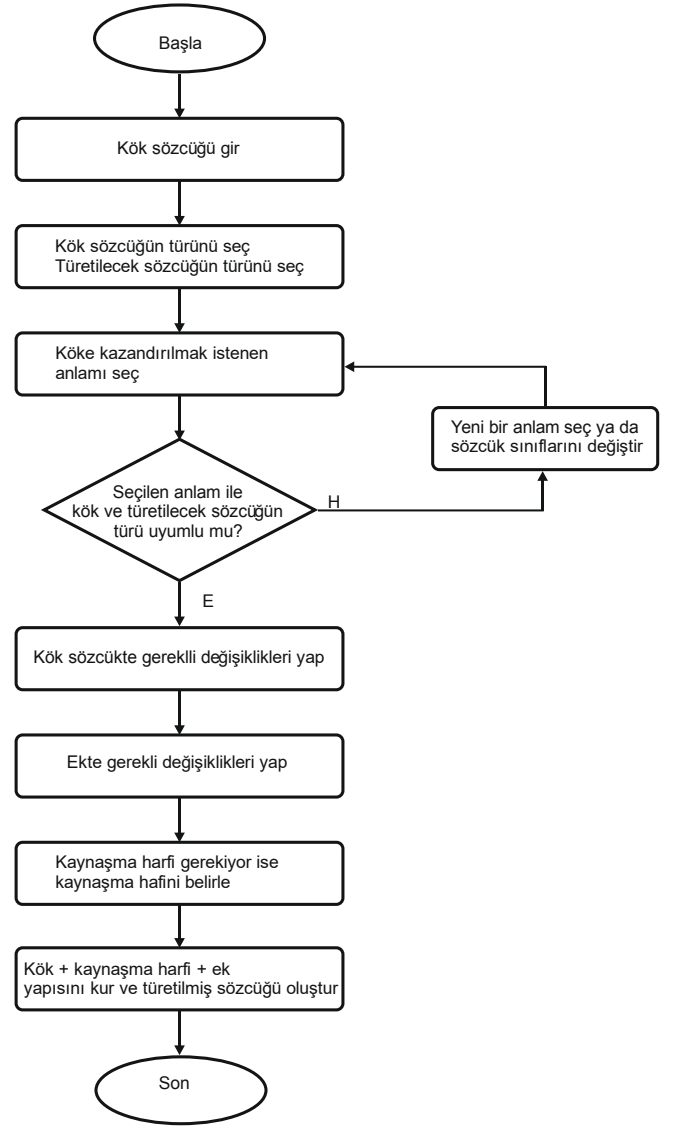
V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sondan eklemeli dillerin önemli özelliklerinden birisi, kök sözcük değişmemek koşulu ile yeni sözcükler türetebilmektir. Sondan elemeli bir dil olan Özbekçede çok sayıda yapım eki bulunmaktadır. Bu çalışmada, ilk aşamada, türetilen sözcüğün taşıyacağı anlamlar sınıflandırılmıştır. Ardından hangi tür sözcüklere hangi yapım ekleri eklenerek istenen anlamın kazandırılabilceği gösterilmiştir.

Bir ek köke eklenirken önce kökte, ardından ekte değişiklikler yapılır. Buna ek olarak kök ile ek arasında konması gereken kaynaşma harfi belirlenir. Bu çalışmalarda dilin ses bilgisinden yararlanılır. Kök, ekte yapılacak değişikliklerin kuralları mantık bağıntıları ile verilmiştir. Benzer şekilde kaynaşma harfinin gerekip gerekmediği ve gerekirse ne olacağına ilişkin mantık bağıntı verilmiştir.

Günümüzde Özbek abecesinde tüm ünlü seslere karşılık ünlü harflerin olmadığı görülmektedir. Yeni bir abece üzerinde çalışılmaktadır. Yeni Özbek abecesi oluşturulduğunda ünlü ve ünsüz uyumlarının incelenmesinde yarar vardır.

Bu çalışma ile geliştirilen yöntemi kullanan bir bilgisayar programı ile, seçilen bir kök sözcüğe belirlenen bir anlamı kazandıracak ek eklenerek yeni sözcük türetilir. Böyle bir program için kullanılması gereken mantık bağıntılar önceki kısımda verilmişti. Bilgisayar programı için gerekli olan akış çizgesi Şekil-1'de verilmiştir.

Şekil-1. Kök sözcüğe yeni anlam kazandıracak ekin eklenmesine ilişkin akış diyagramı

KAYNAKÇA

- [1] E. Adalı, "Türkçenin Mantığı", Akademik Bilişim Vakfı Yayınları, 2024.
- [2] E. Adalı, M. B. Rajabovich, & K. S. Mirdjonovna, (2022, September). Comparison of Uzbek-Turkish Inflection Suffixes. In 2022 7th International Conference on Computer Science and Engineering (UBMK) (pp. 424-427).
- [3] B. Mengliyev, S. Shahabitdinova, S. Khamroeva, S. Gulyamova, A. Botirova, (2021). The morphological analysis and synthesis of word forms in the linguistic analyzer. Journal of Language and Linguistic Studies, 17(1), 558-564.
- [4] C. Hudoyberdiyev, "Özbekçede ses uyumunun yok edilişi", Türk dünyası dil ve edebiyat dergisi. Ankara. 1998-5. – S. 433-443.
- [5] Sh. Shoabdurahmonov, "O'zbek tilida singarmonizm", O'zbek tili va adabiyoti. 1998 yil 4-son. 22-25-b.
- [6] E. Umarov, Singarmonizm nima? "Milliy tiklanish". 2000-yil 25-yanvar.
- [7] A. Hojiyev, "O'zbek tilida so'z yasalishi", Toshkent, 1975.